

(1453). *Der Geschichtwerk des Kritobulos von Imbros*, Graz-Wien-Köln 1986). Τέλος, η παρατιθέμενη αγγλική μετάφραση του Ch. Riggs (1954) ανατυπώθηκε στο Westport, Connecticut το 1970.

Α. Σαββίδης

Johannes Koder, *Aigaion Pelagos / Die Nördliche Ägäis* (συνεργασία: Peter Soustal και Alice Koder), Βιέννη 1998 (σειρά: «Tabula Imperii Byzantini», αρ. 10), σσ. 351, 161 πίνακες/φωτογραφίες, 1 ένθετος χάρτης.

Εκτός από τη γνωστή στους βυζαντινολόγους σειρά της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών με τίτλο «*Tabula Imperii Byzantini*» (=TIB), ο ιδρυτής της Herbert Hunger είχε ξεκινήσει από το 1973 μια παράλληλη σειρά βοηθημάτων ιστορικο-γεωγραφικού περιεχομένου, με γενικό τίτλο «*Veröffentlichungen der Kommission für die Tabula Imperii Byzantini*» (=VTIB). Τη σειρά εκείνη εγκαινίασε ο συγγραφέας του εδώ παρουσιαζόμενου τόμου, βυζαντινολόγος καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βιέννης και διευθυντής του εκεί Ινστιτούτου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών Johannes Koder, με την έκδοση της υφηγεσίας του περί της Ευβοίας/Negroponte έως την εποχή της Βενετοκρατίας (VTIB, 1, 1973). Έχοντας πραγματοποιήσει σπουδές βυζαντινολογίας, αραβολογίας και ελληνικής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης, ο J. Koder έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Johannes Gutenberg του Mainz από το 1973 ως το 1985, οπότε και διαδέχτηκε τον H. Hunger στη διεύθυνση του προαναφερομένου Ινστιτούτου στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης. Ο γνωστότερος διεθνώς ειδικός ερευνητής σε θέματα ιστορικής γεωγραφίας, έχει συμβάλει και στους τόμους 1 (περί Ελλάδος και Θεσσαλίας, 1976) και 3 (περί Νικοπόλεως και Κεφαλληνίας, 1981) της TIB και αναμφισβήτητα θεωρείται από τους εγκυρότερους γνώστες της ιστορικής γεωγραφίας, ιδιαίτερα του ελλαδικού χώρου κατά το μεσαίωνα (βλ. σχετικά και το χρήσιμο εγχειρίδιό του με τίτλο: *Der Lebensraum der Byzantiner. Historisch-geographischer Abriss ihres mittelalterlichen Staates im östlichen Mittelmeerraum*, Γρατς-Βιέννη-Κολωνία 1984, καθώς και τα διάφορα λήμματα που έχει συντάξει στο έγκριτο *Lexikon des Mittelalters/LM*).

Ο καθηγητής Koder είναι, επιπλέον, ένας από τους καλύτερους ξένους γνώστες όχι μόνο της μεσαιωνικής, αλλά και της νεότερης ελληνικής γλώσσας, με αποτέλεσμα να έχει πρόσβαση στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, αλλά και να είναι σε θέση να πραγματοποιεί επιστημονικές ανακοινώσεις-διαλέξεις στα ελληνικά. Στον εδώ παρουσιαζόμενο νέο τόμο, 10ο της σειράς TIB, ο συγγρ. ασχολείται διεξοδικά με την ιστορική γεωγραφία, την τοπογρα-

φία, την εκκλησία, την οικονομία και τις μεταναστεύσεις που έλαβαν χώρα στη μεγάλη εκείνη γεωγραφική ενότητα στα πλαίσια του βυζαντινού κράτους που αποκαλείται «βόρειο Αιγαίο / βόρεια Αιγαίς», καλύπτοντας την περίοδο από τη μετάβαση από την ύστερη αρχαιότητα στα πρώτα βυζαντινά χρόνια έως την περίοδο της Λατινοκρατίας (Γενουατοκρατίας) και της Τουρκοκρατίας στην εν λόγω περιοχή.

Το εισαγωγικό κεφάλαιο δίνει ορολογικές έννοιες καθώς και γεωγραφικές-κλιματολογικές διευκρινίσεις (σσ. 49-70), ενώ ακολουθεί εκτενές τμήμα σύνοψης της ιστορικής και διοικητικής εξέλιξης κατά την ύστερη αρχαιότητα / τέλη 3ου - τέλη 6ου αι. (σσ. 71-74) κατά την περίοδο των βυζαντινο-αραβικών ναυτικών πολέμων, 7ος - τέλη 11ου αι. (σσ. 74-81), κατά την περίοδο των τουρκικών επιδρομών αλλά και εκείνων εκ μέρους των δυτικοευρωπαϊκών ναυτικών δυνάμεων (Σελτζούκων, Σταυροφόρων, Γενουατών κ.ά.), τέλη 11ου αι. - αρχές νεοτέρων χρόνων (σσ. 81-88). Έπεται μικρό ειδικό κεφάλαιο για την εκκλησιαστική ιστορία (σσ. 89-91) ενώ ακολουθούν κεφάλαια για την οικονομική ζωή (σσ. 92-98), για τις οδικές διασυνδέσεις (σσ. 99-108) και για τις εγκαταστάσεις και τις μεταναστεύσεις (σσ. 109-119). Όπως πάντα με τους τόμους της *TIB*, ακολουθεί στο β' μέρος του έργου το αναλυτικό λημματολόγιο των τόπων (νησιά, τοπωνύμια, πόλεις, χωριά, βουνά, ποτάμια, λιμάνια κτλ.), με πλουσιότατη τεκμηρίωση πηγών-βοηθημάτων, (σσ. 121-306), ενώ το έργο κλείνει με τα αναλυτικά ευρετήρια εννοιών-όρων, τόπων και προσώπων, καθώς και με το πολύτιμο εικονογραφικό υλικό και τον ένθετο χάρτη στο τέλος.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον το τμήμα (σσ. 78-74) που αναφέρεται στα ναυτικά θέματα Αιγαίου, Σάμου και Καραβησιάνων/Κιβυρραιωτών (για την προσωπογραφία των θεμάτων Σάμου και Καραβησιάνων/Κιβυρραιωτών βλ. τώρα Α. Savvides, «On the Prosopography of the Byzantine Maritime Theme of Samos», *Βυζαντινά* 18, 1995-96 / έκδ. 1998, 261-75 και «The Secular Prosopography of the Byzantine Maritime Theme of the Carabisians/Cibyrraeots», *Byzantinoslavica* 59, 1, 1998, 24-45). Γενικά, πάντως, θα μπορούσε να ειπωθεί υπό μορφή παρατήρησης ότι τα σχετικά με το θεματικό θεσμό δεν είναι πάντοτε επαρκώς αναλυμένα στους τόμους της σειράς *TIB*. Αναπόφευκτο καθίσταται, νομίζουμε, ότι με την αλματώδη πρόοδο της βιβλιογραφίας κατά τα τελευταία χρόνια θα υπάρξει άμεσα ανάγκη συγγραφής-σύνθεσης ενός έργου (συλλογικού κατ' ανάγκη) για τον θεματικό θεσμό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, κατά γεωγραφικές ενότητες. Ήδη πρόσφατα κυκλοφόρησε (Αθήνα 1998, έκδ. 1999) ένας συλλογικός τόμος από το επιστημονικό/ερευνητικό πρόγραμμα «Τράπεζα πληροφοριών Βυζαντινής Ιστορίας» του ΚΒΕ/ΕΙΕ στην Αθήνα, με τίτλο «*Η Μικρά Ασία των Θεμάτων, 7ος-11ος αι.*». Ελπίζεται ότι

θα γίνει το ίδιο προσεχώς και με τα θέματα των Βαλκανίων, του ελλαδικού χώρου, της Ιταλίας κ.λπ.

Α. Σαββίδης

Klaus Belke, *Paphlagonien und Honorias*, Βιέννη 1996 (σειρά: «Tabula Imperii Byzantini», αρ. 9), σσ. 327, 131 πίνακες/φωτογραφίες, 1 ένθετος χάρτης.

Έχουμε πρόσφατα ξανακάνει λόγο για τη μεγάλη προσφορά της υψηλού επιπέδου επιστημονικής σειράς «*Tabula Imperii Byzantini*», έκδοσης που τελεί υπό την αιγίδα του φιλοσοφικού-ιστορικού τμήματος της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών ήδη από την έναρξή της πριν από 20 και πλέον χρόνια, το 1976 (βλ. *Σαμιακές Μελέτες* 2, 1995-96, 27-28. - *Βυζαντιακά* 17, 1997, 562-563 - *Βιβλιοφιλία* 82, 1998, 57). Οι τόμοι της σειράς αυτής αποτελούν πραγματικά επίτευγμα της νεότερης βυζαντινολογίας στον τομέα της ιστορικής γεωγραφίας, με συνδυασμό εκτυπωτικής καλαισθησίας αλλά και επιστημονικής τεκμηρίωσης. Το 1991 στα πλαίσια του 18ου Διεθνούς Βυζαντινολογικού Συνεδρίου στη Μόσχα, ο ιδρυτής και επιστημονικός συντονιστής της σειράς, ο ακαδημαϊκός και ομότιμος πανεπιστημιακός καθηγητής Herbert Hunger, παρουσίασε σύντομη έκθεση πεπραγμένων για τη δραστηριότητα, την πορεία και τις αναμενόμενες νέες εκδόσεις της *TIB*, παρέχοντας επίσης και πρόχειρο χάρτη, όπου αποτυπώνονται οι ήδη τυπωμένοι καθώς και οι αναμενόμενοι τόμοι τη σειράς, ως προς τη Μικρά Ασία και τον ελλαδικό χώρο και τμήμα του βαλκανικού χώρου βορείως του ελλαδικού (βλ. H. Hunger, Bericht über die Tabula Imperii Byzantini. Entstehung-Aufbau-Fortschritte, *XVIIIth International Congress of Byzantine Studies. Major papers*, Μόσχα 1991, 275-81).

Οι έως σήμερα εκδοθέντες τόμοι της σειράς είναι: *Ελλάς και Θεσσαλία* (αρ. 1, 1976), *Καππαδοκία* (*Καππαδοκία, Χαρσιανόν, Σεβάστεια, Λυκανδός*) (αρ. 2, 1981), *Νικόπολις και Κεφαλληνία* (αρ. 3, 1981), *Γαλατία και Λυκαονία* (αρ. 4, 1984), *Κιλικία και Ισαυρία* (αρ. 5, 1990), *Θράκη* (*Θράκη, Ροδόπη και Αιμίμοντος*) (αρ. 6, 1991), *Φρυγία και Πισιδία* (αρ. 7, 1990). Ο εδώ παρουσιαζόμενος τόμος είναι ο 9ος της σειράς, ενώ αναμένονται προσεχώς οι τόμοι αρ. 8 (*Λυκία και Παμφυλία*), 11 (*Μακεδονία I*) και 12 (*Περιοχή του Μαρμαρά: Βιθυνία-Ελλάσποντος-Ευρώπη*). Ήδη εκδόθηκε ο 10ος τόμος για το βόρειο Αιγαίο, που παρουσιάζεται επίσης στον παρόντα τόμο των *Βυζαντιακών*.

Αξιοπαρατήρητα είναι, σχετικά με τη σειρά *TIB* τα ακόλουθα: α) Δεν προβλέπεται στα πλαίσια της σειράς ειδικός τόμος για τον Πόντο (βλ. σχετι-